

## Τέχνη & Θεολογία, από τα κείμενα του αρχιμ. Βασίλειου Γοντικάκη (6ο Μέρος)

/ Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες / Γέρ. Βασίλειος Ιβηρίτης



**Σκοπός του έργου** του λειτουργημένου είναι αυτός· να μας μιλήσει για το επέκεινα, την αείζωη και άτρεπτη πραγματικότητα[1]. Να εικονίσει τη διαφορετική θέα των πραγμάτων της Εκκλησίας, της οποίας είναι γέννημα[2]. Να μαρτυρήσει και να στείλει διαχρονικά[3] το μήνυμα: τους διερρηγμένους όρους της φθοράς, της άλλης βιωτής[4]. Της **κτίσης της καινής**. Εδώ που ο χρόνος γίνεται άχρονος, ακατακερμάτιστο παρόν, αιώνιος. Που της εικόνας τα γεγονότα δεν ιστορούνται περασμένα και κλειστά αλλά παρόντα και ενεργή. Που ο χώρος της δε σε πετά εξωτερικό θεατή κάποιου γεγονότος που συνέβη και δυστυχώς δε βρέθηκες εκεί. Ζεις εκεί. Μέσα. Είσαι παρών. Σ' αγκαλιάζει, σε σώζει.[5]



Το οικοδόμημά της είναι στιβαρό κι ανάλαφρο, ισορροπημένο κι ευρύχωρο[6],

ανασαίνει και φιλεί[7]. Η ύλη χάνει την αδιαφάνεια της. Μπαίνεις στο ναό και βγαίνεις στην Οικουμένη, στο ύπαιθρο του σύμπαντος κόσμου.[8] Περιγράφει ο γέροντας για το ναό της Αγιά Σοφιάς, «έχει κάτι το μεγαλόπρεπο, ουράνιο, απεριόριστο και ταυτόχρονα ζεστό, ανθρώπινο, οικείο. Βλέπεις πως το τεράστιο, το βαρύ, το ασήκωτο, μπορεί να υψωθεί, να αναληφθεί και να γίνει ουρανόσ μένοντας ταυτόχρονα γη.»[9] Βρίσκεσαι στην αιθρία του καινού ουρανού που περιγράφουν οι εικόνες. Τα γεγονότα που συμβαίνουν μέσα, εικονίζονται έξω, δεν είναι η μέρα που φωτίζει, ούτε η νύχτα που σκοτίζει, τα ανοιχτόχρωμα πρόσωπα δεν είναι πιο φωτεινά και χαριτωμένα, απ' τα βαθύχρωμα και σκούρα.[10] Τα πάντα είναι έσωθεν φωτισμένα κι αγιασμένα, το σώμα κι η ψυχή. Δεν είναι άγιο το λιπόσαρκο, σαρκικό το ευτραφές[11], σεμνό το ντυμένο κι άσεμνο το γυμνό[12]. Όλα τα της λειτουργικής τέχνης περιγράφουν της αφθαρσίας την περιβολή και του κάλλους τη χάρη ` κι αυτά ακόμη τα ιερά άμφια και σκεύη[13].

Σκοπός του έργου του λειτουργημένου είναι αυτός ` να μαρτυρήσει για τα επέκεινα ` μα όχι μόνο. Είναι πρωτίστως να οδηγήσει στην ίδια του την **υπέρβαση** [14]. Στην υπέρβαση της εικόνας, αφού κι αυτή «μπορεί να σχετίζεται αλλά δεν ταυτίζεται προς το αρχέτυπο»[15]. Όχι να βοηθήσει τη μνήμη ή να ερμηνεύσει ιστορικώς[16], αλλά να επιβάλλει την αίσθηση παρουσίας[17]. Να ανάγει τον πιστό στη μετοχή της ιεουργίας, στην εμπειρία της μυσταγωγίας[18]. Έχεις αλλιώς μια σκιά συμβόλου, μα όχι του πράγματος την ταυτότητα. Μια αναπαράσταση και χάνεις το ξεπέρασμα[19].

Κι αν έτσι απροϋπόθετα ο δημιουργός δε μεταμορφώνεται σε λειτουργικό καλλιτέχνη, ούτε κι **ο πιστός** αντιλαμβάνεται τη μυσταγωγία που του μαρτυρεί και στην οποία τον ανάγει το έργο. Καλείται κι αυτός με τη σειρά του να καθαρισθεί με τη μετάνοια, με την ταπείνωση[20] ` να συντριβεί και να νεκρωθεί κατά το θέλημά του[21], να προικισθεί αισθήσεις πνευματικές[22], «να γίνει όλος μια αίσθηση», όπως συνηθίζει να λέει ο γέροντας, ένας οφθαλμός, κοινωνός της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος. Τότε, όχι με την τεχνοκριτική[23] παρατήρηση και τη σκέτη καλλιτεχνική αγωγή[24], όχι με τις αισθήσεις τις εφήμερες και κτιστές[25], τη λογική και τις αντιλήψεις[26], αλλά ενταγμένος πια στο Σώμα της Εκκλησίας, μαθαίνει τη γλώσσα του τη μητρική, τη γλώσσα της εικόνας, της τέχνης, της γραφής, της έως τότε, σφραγισμένης και ακατανόητης[27], της «αδιάβαστης για τον μη λειτουργημένο άνθρωπο»[28] ` τότε γνωρίζει το έργο αληθινά, βρίσκει τον δημιουργό του[29] και «η χάρη του Θεού, δι' αυτής της αγίας εικόνας μεταδίδεται σε όσους με ευλάβεια την ασπάζονται και την προσκυνούν».[30]

Και συμβαίνει το αληθινό. «Εν μέσω της εκκλησιαστικής κοινότητας»[31] και «της **συναιδέσεως όλου του πληρώματός Της**»[32]. Όχι ως προϊόν ατομικό αλλά ως

ποίημα λειτουργικό[33].

Συμβαίνει **το αληθινό**. Που δε φοβάται[34] ἄφου δεν επιδιώκει τίποτα δικό του[35]. Που ανήκει ανθρωπίνως σε μιαν εποχή[36] – αυτή του δημιουργού του, έχει συγκεκριμένη χρονική περίοδο και τεχνοτροπία[37], μα είναι πάντα σύγχρονο, είναι διαχρονικό[38], παραδοσιακό και μοντέρνο[39], ελεύθερο και πιστό[40] στην παράδοση ἄχι επειδή ακολουθεί απλώς του τύπους[41] – αφού δε συμβαίνει ερήμην του χώρου και του χρόνου του. Αλλά, επειδή υπάρχει ως γέννημα της υπέρχρονης χάρης.

[1] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.118

[2] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.8

[3] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.33

[4] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.119

[5] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.118

[6] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.81

[7] ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΑΙΝΕΙ ΠΑΣΙ, σελ.68

[8] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.114

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.49

[9] ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ, σελ.33

[10] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.124,125,127

[11] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.65,66

[12] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.127

[13] ΧΡΥΣΟΚΕΝΤΗΤΑ ΑΜΦΙΑ, προλογικό σημείωμα

[14] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.42

[15] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.11

[16] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.119

[17] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.18

[18] ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ, σελ.40

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.8

[19] ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

[20] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.32

[21] ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΑΙΝΕΙ ΠΑΣΙ, σελ.68

[22] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.14

[23] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ64

[24] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ130

[25] ΤΟ ΚΑΛΛΟΣ ΘΑ ΣΩΣΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ, σελ.20

[26] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.108

[27] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.18

[28] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.117

[29] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.64

[30] ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΠΟΡΤΑΪΤΙΣΣΗΣ, σελ.11

[31] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.115

[32] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.76

[33] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.59

[34] ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, σελ.173

[35] ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΑΙΝΙ ΠΑΣΙ, σελ.95,97

[36] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.33,34

[37] ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, σελ.121

[38] ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ, σελ.18,19

[39] ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ, σελ.107

[40] ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ, σελ.23

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.35

[41] ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, σελ.34

#### ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρχιμανδρίτου Βασιλείου Γοντικάκη,

- ΕΙΣΟΔΙΚΟΝ, στοιχεία λειτουργικής βιώσεως του μυστηρίου της ενότητος μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2003*
- ΑΒΒΑΣ ΙΣΑΑΚ Ο ΣΥΡΟΣ, ένα πλησίασμα στον κόσμο του, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2003*
- ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2003*

- ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ, στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2004*
  - Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ ΥΙΟΥ, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2003*
  - ΚΑΛΛΟΣ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2003*
  - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2004*
  - ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΑΙΝΕΙ ΠΑΣΙ, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2002*
  - ΤΟ ΚΑΛΛΟΣ ΘΑ ΣΩΣΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2005*
  - ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ, Νυν πάντα πεπλήρωται φωτός, εκδ. *Ιερά Μονή Ιβήρων, 2011*
- ΜΟΝΗ ΣΤΑΥΡΟΝΙΚΗΤΑ, ιστορία εικόνες χρυσοκεντήματα, εκδ. *ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ*
- Ελένη Βλαχοπούλου-Καραμπίνα ,  
ΧΡΥΣΟΚΕΝΤΗΤΑ ΑΜΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΠΛΑ, εκδ. *ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΙΒΗΡΩΝ*
- Γιώργος Γαλαβάρης,  
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ, εκδ. *ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΙΒΗΡΩΝ - ΠΑΝΑΓΙΑ ΠΟΡΤΑΪΤΙΣΣΑ: άέναος ευλογία, εκδ. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΙΒΗΡΩΝ*
- Π. Σωτηρούδης,  
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΟΜΟΣ Α(1-100),
- Αρχιμανδρίτου Βασιλείου Γοντικάκη ομιλίες και άρθρα,
- ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ,  
[http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/agion\\_oros\\_kai\\_ey](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/agion_oros_kai_ey)
  - ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΛΟΓΟ ΠΡΟΣ ΜΙΑΝ ΑΝΑΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ, Είσηγηση καὶ συζήτηση ἀπὸ τὴν 6η νεανικὴ συνάντηση γνωριμίας καὶ ἐπικοινωνίας, ποὺ διοργάνωσε ὁ Νεανικὸς Ἐπιμορφωτικὸς Ὅμιλος Σύρου, στὴ Ζίτσα Ἰωαννίνων στὶς 21-26 Ἰουλίου 1991, ὑπὸ τὸν γενικότερο τίτλο «Ἀναζητώντας τὴν ταυτότητά μας»,  
[http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/anazhtwntas\\_ena](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/anazhtwntas_ena)
  - ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ... ΠΑΡΘΕΝΙΚΗ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ,  
[http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/ajion\\_esti\\_par8eni](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/ajion_esti_par8eni)
  - Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΜΕ ΚΟΣΜΙΚΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ, Ο ΘΕΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΟ ΒΗΜΑ, 24/10/1999, Σελ.: Β07 Κωδικός άρθρου: Β12737Β071  
[http://tovima.dolnet.gr/print\\_article.php?e=B&f=12737&m=B07&aa=1](http://tovima.dolnet.gr/print_article.php?e=B&f=12737&m=B07&aa=1)
  - Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ἀπομαγνητοφωνημένη συνεντεύξη σὲ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τῆς Κύπρου τὸν Μάιο τοῦ 1989,  
[http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/h\\_8esh\\_ths\\_panag](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/h_8esh_ths_panag)
  - Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ Συνέντευξη στὸ

περιοδικό

«Παρεμβολή»

[http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/h\\_sxesh\\_meta3y\\_e](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/h_sxesh_meta3y_e)

- ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑ απομαγνητοφωνημένη ομιλία στη Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ. το 1986, [http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/dialogos\\_8anatos](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/dialogos_8anatos)
- ΚΑΤΙ ΙΕΡΟ ΚΑΙ ΑΓΙΟ ΠΡΟΔΙΔΕΤΑΙ επιστολή του στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος 25-9/ 8-10-2012, [http://www.agioritikovima.gr/index.php?option=com\\_content&view=article&id=11319](http://www.agioritikovima.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=11319)
- ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΚΟΣΜΑ ΤΟΝ ΑΙΤΩΛΟ Τὸ παρὸν κείμενο, τοῦ ὁποῦ ὁ τίτλος ἐδόθη ὑπὸ τοῦ «Ἐρείσματος», ἀποτελεῖ ἓνα ἀπάνθισμα τῆς ὁμιλίας τοῦ τότε καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους π. Βασιλείου, εἰς τὴν Πάτρα τὴν 14η Μαΐου τοῦ 1998. Πηγή: Περιοδικὸ Ι.Μ. Παναγίας Χρυσοποδαριτίσης Νεζερῶν Πατρῶν «ΕΡΕΙΣΜΑ», [http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/mia\\_or8odoxh\\_8ev](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/mia_or8odoxh_8ev)
- ΜΙΑ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟ ΓΕΡΟΝΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΓΟΝΤΙΚΑΚΗ Ἀπὸ τὸ ἱστολόγιο Τὰ μυστικά του κόλπου <http://tamystikatoukolpou.blogspot.com>, [http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios\\_gontikakhs/mia\\_synomilia\\_me](http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/basileios_gontikakhs/mia_synomilia_me)
- ΟΤΑΝ Η ΑΣΚΗΣΙΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙ Ἀπὸ τὴν ομιλία στη Νομική σχολή Αθηνῶν, Ἀπρίλιος 1984, Δημοσιεύτηκε 3rd April 2012 ἀπὸ τὸν χρήστη ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΝΤΑΓΚΑΛΟΣ, <http://vasileiosblog.blogspot.gr/2012/04/blog-post.html>